
Ψυχολογικές απόψεις για την οικογένεια

Κατά τη θεωρία του Σ. Φρόυντ

Ματθαίου Γιωσαφάτ

Δε θα μιλήσω μόνο σαν ψυχαναλυτής γιατί η Ψυχανάλυση, δεν έχει τόσο μεγάλο λόγο για τον τρόπο με τον οποίον λειτουργεί η οικογένεια.

Η ψυχανάλυση είναι μια επιστήμη που ασχολείται βαθιά με το άτομο, παρ' όλο που ερευνώντας το άτομο ξεσκεπάσουμε βέβαια τον εσωτερικό κόσμο, και ο κόσμος αυτός είναι πάντα η οικογένεια. Η διερεύνηση αυτή άρχισε γύρω στα 1900 από τον Freud, παρ' όλο που και στην αρχαία Ελλάδα, εκεί που όλα αρχίζουν, βρίσκουμε ορισμένες ιδέες που βρήκαν την έκφρασή τους στην ψυχαναλυτική άποψη.

Όταν λέμε ψυχαναλυτική άποψη εννοούμε την άποψη που επικεντρώνεται κυρίως στο ασυνείδητο, βάση της είναι ότι η ζωή μας είναι και συνειδητή και ασυνείδητη (Θεωρείται ότι τα 60-70% των αποφάσεων γίνονται σε συνειδητό επίπεδο και κατά 30-40% επηρεάζονται από το ασυνείδητο). Για τους ψυχαναλυτές το σημαντικότερο και βασικότερο είναι η ασυνείδητη ζωή, η οποία υπάρχει μέσα μας και επηρεάζει σημαντικά τη συνειδητή ζωή π.χ. μας οδηγεί σε ορισμένες επιλογές τις οποίες εμείς εκλογκεύουμε, όπως συνήθως το λέμε, δηλ. ένα μέρος ακόμη δική μας ελεύθερη βούληση. Αυτός ήταν κυρίως ο λόγος που δημιούργησε τη βασική αντίθεση προς την ψυχαναλυτική θεωρία. Γιατί οι άνθρωποι δεν δέχονται να μειωθούν τα δικαιώματά τους. Και αυτό είναι φυσικό. Δε θέλουμε δηλ. να δεχτούμε ότι πολλές από τις επιλογές μας, τις πράξεις μας τις σκέψεις μας δεν είναι αποτέλεσμα της δικής μας βούλησης. Αυτό είναι κάτι που δεν πρέπει σε κανένα μας. Για μας όμως που δουλεύουμε με τον τρόπο αυτόν, αυτό αποτελεί αλήθεια. Τώρα σε τί ποσοστό; Όσο πιο ομαλός είναι ο άνθρωπος, όσο δηλ., όπως θα δούμε παρακάτω πέρασε μια ομαλή φυσική ζωή, τόσο λιγότερο επηρεάζει η ζωή του από το ασυνείδητο. Όσο πιο διαταραγμένος είναι κανείς, όσο πιο νευρικός, τόσο περισσότερο δεν έχει προσπέλαση στις πηγές που καθορίζουν τη βούλησή του και τις επιλογές του: 50 ή και 80% η ζωή του καθορίζεται από ασυνείδητους μηχανισμούς που βρίσκονται μέσα στον εαυτό του και τους λέμε ότι η συμπεριφορά του

είναι προβλεπτή. Λέμε π.χ. ότι ο άνθρωπος αυτός έχει αυτό το πρόβλημα, δεν μπορεί να προχωρήσει προς τα εδώ ή προς τα εκεί. π.χ. στη περίπτωση προβλημάτων ανάμεσα σε μητέρα ή πατέρα και παιδί όσο και να εξηγήσεις ότι πρέπει ν' αλλάξουν συμπεριφορά ο πατέρας ή η μητέρα, βλέπεις ότι είναι αδύνατον, αυτή είναι καθορισμένη μέσα τους. Σ' αυτό διαφέρει η ψυχαναλυτική άποψη, που τη λέμε ψυχολογία βάθους, από την ψυχολογία τη συνειδητή. Μ' αυτόν τον τρόπο βλέπουμε και την οικογένεια και το γάμο.

Εκτός όμως από την άποψη αυτή υπάρχουν βασικά 4 ειδών θεωρητικές σχολές που καθορίζουν και την τεχνική με την οποία γίνονται οι θεραπείες. Οι τρεις απ' αυτές τις σχολές ερευνούν και βασικά αφορούν το παρόν, τη συνειδητή συμπεριφορά του ανθρώπου. Έτσι θα πω και μερικά πράγματα γι' αυτές τις θεωρίες.

Η μια απ' αυτές είναι κοινωνιολογική και στηρίζεται στη θεωρία των ρόλων και τις συναφείς θεωρίες. Δε θα πω γι' αυτή πολλά πράγματα, γιατί θα τ' ακούσετε και από άλλους, που είναι πιο ειδικοί από μένα. Βασικά βλέπεις τη διαταραχή μέσα στην οικογένεια σε σχέση με τους ρόλους που καθορίζονται από το κοινωνικό, πολιτικό, πολιτιστικό και ιστορικό καθεστώς μιας περιόδου: χαρακτηριστικές είναι οι δυσκολίες που βλέπουμε σήμερα στα ζευγάρια των 30-35 ετών, συχνά στα πιο καλλιεργημένα, όπου η γυναίκα έχει μεγαλώσει με τον παραδοσιακό τρόπο ζωής και αυτόν κουβαλάει μέσα της. Μετά τη έκρηξη του φεμινιστικού κινήματος μετά το

'74 συγκρούονται εντονότερα ο παραδοσιακός εαυτός της και αυτός που αποφάσισε η ίδια. Βλέπετε, αλλού οι αλλαγές αυτές έγιναν μέσα σε πολλά χρόνια, εδώ έγιναν πάρα πολύ σύντομα, μέσα σε 10-15 χρόνια περίπου. Στις συγκρούσεις των ζευγαριών βλέπω πιο δύσκολη τη θέση του συζύγου. Δε νομίζω ότι είναι τυχαίο ότι στις 7 από τις 10 φορές, είναι η γυναίκα που ζητάει διαζύγιο. Και οι γυναίκες έχουν δυσκολίες επειδή όμως έχουν ένα στόχο, βρίσκονται σε αγωνιστική περίοδο, επειδή κατακτούν δικαιώματα οικονομικά, πολιτικά κλπ. Έχουν δυσκολίες, αλλά είναι πιο αισιόδοξες. Οι άντρες απλώς χάνουν. Είναι υποχρεωμένοι να οπισθοχωρήσουν, αλλάζουν πράγματα που ήταν σημαντικά γι' αυτούς, τα είχαν μάθει. Ιδιαίτερα στην Ελλάδα που ήταν μια πατριαρχική κοινωνία. Όπως ξέρετε ο τύπος της προσωπικότητάς μας διαμορφώνεται με την ταυτοποίηση προς τους γονείς και ιδιαίτερα προς τον γονέα του ίδιου φύλου. Έτσι, ένας που έμαθε να είναι «άντρας» επαναλαμβάνει τον πατέρα του ακόμα και όταν ο ίδιος δεν θεωρεί ότι είναι καλό να είναι έτσι.

Μέσα του υποφέρει, γιατί έρχεται σε σύγκρουση με πράγματα που είναι γραμμένα μέσα του, συγκρούεται με τις 10 εντολές της αρρενωπότητας! Βέβαια και ο άντρας κερδίζει ορισμένα πράγματα: μαθαίνει να δέχεται τρυφερότητα την οποία πάντοτε χρειαζότανε που δεν τολμούσε να τη ζητήσει, γιατί δεν ήταν πολύ ανδρικό, τολμάει να ζητήσει βοήθεια από τη γυναίκα του που πρώτα δεν τολμούσε, γιατί ο άντρας έπρεπε να είναι ισχυρός, μια και αλλοιώτικα εξευτε-

λιζότανε στα μάτια της γυναίκας του. Πάντως οι δυσκολίες υπάρχουν και πολλές φορές είναι μεγάλες. Η γυναίκα γυρεύει περισσότερη ελευθερία, απαιτεί από τον σύζυγο να μοιραστεί μαζί της την ευθύνη των παιδιών. Όλα αυτά είναι αλλαγές στους ρόλους και αυτό κάνει τα πράγματα δύσκολα, γιατί οι ρόλοι χαράζονται βαθιά μέσα μας κατά την παιδική ηλικία, με ασυνείδητους μηχανισμούς ταυτοποίησης προς τους γονείς.

Η άλλη θεωρία είναι η θεωρία της συμπεριφοράς, που σημαίνει ότι όλα τα προβλήματα των ανθρώπων έχουν σχέση με τα πράγματα που μάθαμε μικροί. Μελετούμε την οικογένεια για να δούμε πώς τα μέλη της αντιδρούν, μελετούμε τις συναλλαγές της και επεμβαίνουμε διορθωτικά: τους λέμε ότι έλεγε πάντα ο παπάς, η κοιν. λειτουργός, κάποια γειτόνισσα φίλη, κ.λπ. Αυτό που κάνετε δεν είναι σωστό. Πρέπει να φέρεστε έτσι. Μόνο που τώρα οι συμπεριφοριολόγοι έχουν μελετήσει πάρα πολύ το θέμα, έχουν συστηματοποιήσει πολύ τα πράγματα και έτσι οι τεχνικές που χρησιμοποιούν είναι πάρα πολλές και ποικίλες, εκατοντάδες.

Η τρίτη βασική θεωρία είναι η συστημική. Η θεωρία των γενικών συστημάτων που σήμερα έχει καταλάβει όλες τις επιστήμες. Βλέπει τον κόσμο ολόκληρο σαν σύστημα. Έτσι βλέπουμε και την οικογένεια σαν σύστημα, όπου ο ένας επηρεάζει τον άλλον, τη βλέπουμε σαν κόσμο αλληλοδιαπλεκόμενο, αλληλοεπηρεαζόμενο. Οι ανάγκες που ικανοποιήθηκαν ή έμειναν ανικανοποίητες, η λεκτική ή μη επικοινωνία, όλα αυτά εγγράφονται μέσα μας αλληλοεπηρεάζονται, συνδέονται μέσα μας και δημιουργούν σύνολα. Ίσως η θεραπεία αυτή να είναι εκείνη που σήμερα επηρεάζει περισσότερο τη θεραπεία με την οικογένεια. Βλέπει την οικογένεια σαν σύστημα. Παρατηρούμε τις συναλλαγές των συζύγων - παιδιών - πεθερών - του σχολείου - του θεραπευτή. Και όλα αυτά επηρεάζονται από το πολιτικό, κοινωνικό, ιστορικό υπερ-σύστημα. Σε τέτοια περίπτωση βλέπετε 20 άτομα να παίρνουν μέρος στη θεραπεία ενός προβληματικού παιδιού πολύ δύσκολη δουλειά, πολύπλοκη και οι τεχνικές είναι άπειρες. Όλες όμως βλέπουν τα πράγματα εδώ και τώρα.

Η ψυχαναλυτική θεωρία ανατρέχει στο παρελθόν. Πιο μακρόχρονη δουλειά. Να δούμε πώς μεγάλωσαν οι γονείς στη δική τους οικογένεια, ποιές από τις εμπειρίες τους έχουν «ενδοβάλει», πώς μεγάλωσαν και από όλα αυτά τι και πώς μεταφέρουν σήμερα. Δύσκολη δουλειά. Μακροχρόνια, η εκπαίδευση του ψυχαναλυτή.

Να δούμε τώρα πώς βλέπει η ψυχανάλυση τη οικογένεια.

Η επιλογή στο γάμο δεν είναι τυχαία. Παντρεύομαστε ορισμένους ανθρώπους που

ταιριάζουν σ' ένα σενάριο που έχουμε μέσα μας. Το σενάριο αυτό έχει γεννηθεί στην παιδική ηλικία. Έχουμε επιδράσεις μέσα από γονίδια που καθορίζουν πολλά πράγματα ακόμα και τι είδους σεξουαλικότητα θα έχουμε, αν ένα παιδί θα είναι βιολογικά ισχυρό ή όχι, αν θα είναι νευρικά ευερέθιστο (νευρική διεγερσιμότητα κληρονομικά επιβαρυνμένη). Ένα τέτοιο παιδί έχει απόλυτη ανάγκη να δημιουργήσει ένα δεσμό για να αισθανθεί ασφαλής. Αυτός ο δεσμός δημιουργείται τους πρώτους 3-4 μήνες της ζωής με τη μητέρα, γιατί αυτή είναι το πρόσωπο που φροντίζει το παιδί, γι' αυτό η άδεια των γυναικών πρέπει να δίνεται όχι στους 2-3 πρώτους μήνες αλλά από τους 4-8, τότε καταλαβαίνει το παιδί: τροφή, επιδερμική επαφή, ομιλία κι ας μην καταλαβαίνει τα λόγια. Το παιδί που ικανοποίησε τις ανάγκες του τους πρώτους μήνες της ζωής, θα γίνει άνθρωπος αισιόδοξος, με εμπιστοσύνη στη ζωή και στους ανθρώπους, προσαρμόζεται εύκολα, δε φοβάται ν' αλλάξει συμπεριφορά. Η μάνα μου μ' αγαπάει άρα αξίζει να υπάρχω: έχει υψηλή αυτοεκτίμηση ένα τέτοιο άτομο.

Στην ηλικία αυτή το δέρμα και το στόμα έχει τεράστια σημασία. Παιδιά που στερήθηκαν αυτή την ασφάλεια παρουσιάζουν δερματικά νοσήματα, άσθμα κτλ. ψυχοσωματικές αρρώστιες. Όλα έχουν σχέση με τους πρώτους 6 μήνες, με αποχωρισμό από τη μητέρα.

Γύρω στους 6 μήνες στο παιδί αρχίζει η συνειδητοποίηση, ότι είναι κάτι χωριστό, κάτι διαφορετικό από τη μητέρα. Αυτό προκαλεί κατάθλιψη. Ό,τι θα ζήσουμε την περίοδο αυτή, έχει σημασία για όλη μας τη ζωή και για το γάμο. Μεγαλώνουμε και παντρευόμαστε για να ικανοποιήσουμε ορισμένες ανάγκες, ένα σενάριο που έχουμε μέσα μας και που το δημιουργήσαμε στον πρώτο χρόνο ζωής και που συνεχίζεται στον δεύτερο. Κατόπιν, τον τρίτο χρόνο, το παιδί περνάει άλλα στάδια ανάπτυξης: ζητάει περισσότερη ανεξαρτησία (στον πρώτο χρόνο κυρίως τρώει, στον δεύτερο αρπάζει, σπάζει, περπατάει, στον τρίτο έχει μεγαλύτερη ανεξαρτητοποίηση, έλεγχο σφιγκτήρων κλπ. Μέσα στα 2-3 αυτά χρόνια το παιδί κάνει σε μικρογραφία όλο το δρόμο που έχει διανύσει η ανθρωπότητα μέσα σε χιλιάδες χρόνια. Τον 3ο χρόνο το παιδί ζητάει την ανεξαρτησία του, αντιδρά, δημιουργούνται οι πρώτες συγκρούσεις με την εξουσία, οι βάσεις της υποταγής. Τα παιδιά ή θα υποταγούν (αυτά είναι τα «καλά παιδιά»), άλλα με κατάθλιψη και με φοβερή επιθετικότητα μαζεμένη μέσα τους) ή θα γίνουν επαναστάτες, αναρχικοί, άνθρωποι που δε δέχονται κανενός είδους εξουσία. Όλα αυτά έχουν επίδραση στο γάμο.

Τελειώσαμε τον τρίτο χρόνο και το παιδί μπαίνει στο φαλλικό στάδιο. Δεν ικανοποιεί-

ται πια με το στόμα. Το επίκεντρο της σεξουαλικής ζωής εντοπίζεται στα σεξουαλικά όργανα. Και αυτό έχει σημασία για το γάμο. Όλα αυτά θα επηρεάσουν τη ζωή μας. Θα παντρευτώ; Τι είδους άνθρωπο θα παντρευτώ; Τι επάγγελμα θα διαλέξω; Βέβαια και άλλοι παράγοντες θ' ασκήσουν επιρροή, παράγοντες κοινωνικοί, οικονομικοί κτλ. Αλλά βαθιά μέσα μας αυτό το βασικό σενάριο παίζει κύριο ρόλο. Ποιούς φίλους θα διαλέξω, τι είδους άνθρωπος θα γίνω — παθητικός ή ενεργητικός —. Δηλαδή, αυτά τα χρόνια θα επηρεάσουν όλη μας τη ζωή. Όσο πιο ομαλά περάσει κανείς τα πρώτα χρόνια της ζωής, τόσο οι ρόλοι δε θα είναι έντονα γραμμένοι και οι επόμενες επιδράσεις μπορούν να ασκήσουν επιρροή (σχολείο, καθηγητές, διαλέξεις κτλ.) και ο άνθρωπος ν' αλλάξει. Όσο πιο τραυματικές είναι οι εμπειρίες της περιόδου αυτής, τόσο το άτομο δεν μπορεί ν' αλλάξει παρά μόνο με θεραπεία. Ο άνθρωπος μεγαλώνει και ψάχνει να θεραπεύσει τις πληγές του. Ο πρώτος γιατρός είναι ο - η σύζυγος. Κάγκα εγώ στην οικογένειά μου και ψάχνω να βρω ένα γιατρό να θεραπεύσει τα τραύματά μου. Διαλέγω έναν άνθρωπο που τον παίρνω σαν θεραπευτή. Δεν καταλαβαίνω τι μου συμβαίνει και λέω: είναι ωραίος / ωραία αγαπήθηκα. Ο έρωτας είναι ναρκισσιστική επιλογή. Διαλέγουμε ένα πρόσωπο για να ικανοποιήσει τις ανάγκες μας όπως τις φανταζόμαστε και να δεχτεί και εμάς όπως θα θέλαμε να είμαστε. Αυτή η βάση του έρωτα είναι μια αμοιβαία εξιδανίκευση. Όσο πιο χαμηλή αυτοεκτίμηση έχω, τόσο πιο πολύ ερωτεύομαι. Οι παθιασμένοι έρωτες συμβαίνουν σε ανθρώπους που έχουν έντονα προβλήματα. Και ακολουμ: την αγάπησε τόσο πολύ και μετά την σκότωσε. Είναι δυνατόν; Ν' αγαπάς και να σφάζεις; Σε τέτοιες περιπτώσεις είναι σαν να λέει το άτομο: Σε πήρα για να μ' αγαπάς. Η μάνα μου μ' εγκατέλειψε. Σε βλέπω και λέω: εσύ θα μ' αγαπάς. Αφού μ' αγαπάς, σημαίνει ότι εγώ είμαι σπουδαίος ενώ η μάνα μου δε με θεωρούσε. Έτσι για ένα διάστημα ζούμε μια μέθη, ανεβαίνουμε, θεωρούμε ότι είμαστε κάτι το ιδιαίτερο, θεωρούμε ότι ο άλλος είναι «το κάτι άλλο» (δεν είναι σαν τις άλλες γυναίκες - άντρες). Όταν ακούτε κάποιον να λέει κάτι τέτοιο, θα πει ότι αυτός που το λέει ψάχνει κάτι και έτσι σε λίγο θα αφήσει τον παλιό σύντροφο και θα πάει στον επόμενο. Ένας άνθρωπος πιο ομαλός, ασφαλώς μπορεί να πει κάτι τέτοιο, αλλά πιο ομαλά και σταθερά.

Και στον ομαλό έρωτα υπάρχει εξιδανίκευση στην αρχή. Ένας άνθρωπος πολύ πιο ομαλός ασφαλώς μπορεί να ερωτευτεί, αλλά πιο σταθερά. Ο έρωτας κρατάει το πολύ ένα χρόνο (από μια μέρα μέχρι ένα χρόνο) και μετά μπορεί να γίνει αγάπη. Ύστερα παραδέχομαι ότι ο άλλος δεν είναι τόσο καταπλη-

κτικός, είχε και μερικά ελαττώματα. Αρχίζει η περίοδος που τσακωνόμαστε λίγο. Τελικά αν είχες «καλή» μητέρα λες «κι η μάνα μου έτσι ήτανε», κι όμως την αγαπούσε τη μάνα του. Αν όμως η μάνα του δεν ήταν «καλή» δεν δέχεται κι αυτή τη γυναίκα, τη μέτρια, θέλει να βρει το ιδανικό, οπότε να πάει να ερωτευτεί αλλού, ή θα της επιτεθεί. Αν όμως ο άνθρωπος είχε καλήν εμπειρία με το μητρίο πρόσωπο, φεύγει το πολύ πάθος, αλλά σιγά-σιγά αρχίζει να την εκτιμά σαν σύντροφο, δένεται μαζί της σεξουαλικά και αρχίζει ν' αναπτύσσεται η αγάπη. Η αγάπη είναι θέμα χρόνου, κοινής ιστορίας, μοίρασμα πραγμάτων, ενδιαφερόντων, σώματος και ψυχής και αν παντρευτείς γίνεται μια εταιρία με κοινά συμφέροντα, οικονομικά, παιδιών, οπότε ο δεσμός είναι ισχυρότατος. Βέβαια, μπορεί να υπάρχουν και πολλά προβλήματα, γιατί υπάρχουν πάρα πολλές ανάγκες. Η αγάπη είναι κάτι διαρκές, μόνιμο, αλλά πρέπει να το έχει πάρει ο άνθρωπος από το σπίτι του, να έχει μάθει να αγαπάει. Η αγάπη μαθαίνεται. Η αγάπη είναι δεσμός, όπου δεχόμαστε τον άλλον όπως είναι ούτε καλός ούτε κακός, είναι ένα μίγμα. Αυτός που πάω και δένομαι μαζί του όσο ζω. Παίρνω αρκετές ικανοποιήσεις, σεξουαλικές, συναισθηματικές, και έτσι σιγά-σιγά δημιουργείται αυτό που λέμε δεσμός. Τον έχουμε ανάγκη. Όχι μόνο σεξ. Έχεις ανάγκη να ξέρεις ότι κάποιος σε νοιάζεται και αυτό πηγαίνει σε τι είδους σχέση είχες στην αρχή της ζωής σου. Γι' αυτό οι γυναίκες είναι πολύ ισχυρές, γιατί αυτές έχουν ζήσει το δεσμό οι ίδιες και δεν τον έχουν και τόσο ανάγκη. Τον δίνουν. Ο άντρας σ' όλη τη ζωή του ψάχνει μια μαμά. Είναι πάρα πολύ πιο ευάλωτος στην απόρριψη από τη γυναίκα. Παρά το γεγονός ότι η γυναίκα χρειάζεται παραπάνω αισθήματα.

Η νεύρωση πάει κληρονομική. Κληρονομείται μέσω του περιβάλλοντος. Αν η μάνα μου δεν με παραδεχότανε σαν κορίτσι και γω το προβάλλω στην κόρη μου.

Ερώτηση από το ακροατήριο.

Όταν και οι δυο γονείς συμβάλλουν στην αγωγή των παιδιών λέμε ότι τα παιδιά γίνονται πιο ομαλά. Τι γίνεται με τα παιδιά που οι γυναίκες αποφεύγουν να κάνουν παιδί εκτός γάμου; Είναι η απόφαση εγωιστική; Τα παιδιά αυτά κινδυνεύουν να παρουσιάσουν ψυχολ. προβλήματα;

Απάντηση: Είναι πολύ δύσκολο θέμα. Δεν ξέρουμε ακομη το ζήτημα ερυνάται. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι το παιδί χρειάζεται και τους δυο γονείς και μάλιστα σε ισότιμη σχέση. Δυστυχώς όπως παντρευόμαστε για να θεραπευτούμε κάνουμε και παιδιά για να θεραπευτούμε. Αυτές οι μονογαμικές οικογένειες, ίσως δεν είναι τόσο κακό. Εξαρτάται από τη ποιότητα της μητέρας. Ένα πρότυπο ανδρικό, κάπου θα βρεθεί πάντα. Αρκεί να μην κολλήσει η μητέρα πάνω στο παιδί. Ο

καθένας πρέπει να έχει τη δική του ζωή. Οι αυτόνομες προσωπικότητες μπορούν και ζουν μόνες τους, αλλά μοιράζονται πολλά πράγματα. Όπου ο γονιός εμπλέκεται πάρα πολύ με το παιδί. Κάτι τέτοιο εκφράζει πάντα ανάγκη των γονέων. Το παιδί έχει ανάγκη τους πρώτους 8 μήνες. Από κει και έπειτα πρέπει να σεβόμαστε την αυτονομία του παιδιού. Επειδή ο τρόπος που η μητέρα μεγαλώνει το παιδί, αποτελεί ανάγκη που αισθάνεται μέσα της, τα λόγια που θα πούμε δεν αλλάζουν την κατάσταση. Ό,τι και να πουμε η συμπεριφορά των ανθρώπων δεν αλλάζει με τα λόγια.

Όταν εγώ έχω στο νου μου: η μάνα μου δε μ' αγαπούσε. Έχω ανάγκη να πάρω μια γυναίκα που να μ' αγαπάει, καταλήγω να πάρω μια γυναίκα που δε μ' αγαπάει, ψυχρή. Πρώτον γιατί αυτή τη σχέση έχω μάθει, και δεύτερο γιατί παίρνω μια γυναίκα και προσπαθώ να την κάνω διαφορετική, την παίρνω και ύστερα προσπαθώ να την αλλάξω. Τα πρώτα χρόνια αυτό είναι η πλήρης απασχόληση των συζύγων. Αυτό ποτέ δεν πετυχαίνει. Η χωρίζεις ή μαλλώνεις την υπόλοιπη ζωή σου ή το παίρνεις απόφαση. Και να χωρίσεις τα πράγματα δεν αλλάζουν. Αυτή η ανάγκη αν δεν αναλυθεί, πάλι θα πάρεις την ίδια γυναίκα (ή άντρα). Το ίδιο στις σχέσεις εξουσίας. Πώς έμαθα να τις αντιμετωπίζω; Έγινα ενεργητικός; έγινα παθητικός; Αν η μητέρα μου ήταν καταπιεστική, εξουσιαστική, δυναμική, αν και δεν τη χωνεύω, κατ' ανάγκην θα πάρω γυναίκα δυναμική, καταπιεστική, εξουσιαστική. Πάντα θα πάρεις ό,τι προκαλούσε ζημία και στο παρελθόν. Καταναγκασμό της ψυχανάλυσης το είπε ο Φρόυδ. Πρώτον, γιατί αυτού του είδους τη σχέση ξέρουμε και δεύτερον, γιατί θέλουμε να αλλάξουμε τον άλλο, μια προσπάθεια ν' αλλάξουμε τη μάνα μας. Το ίδιο κάνουμε και με το παιδί. Έχουμε έτοιμο το σενάριο πώς πρέπει να γίνει το παιδί, ασυνείδητα και εν μέρει συνειδητά. Δεν κυττάζουμε τις ιδιαιτερότητες του παιδιού. Επαναλαμβάνουμε τη συμπεριφορά και τυφλά, οπότε το παιδί δημιουργεί το δικό του παθολογικό σενάριο.

Ερώτηση: Βλέπετε να διακονίζεται αυτό το μοντέλο οικογένειας όπως το βλέπουμε σήμερα; Μήπως η ηλικία παίζει ρόλο;

Απάντηση: Όσο πιο ομαλή η παιδική ηλικία τόσο πιο ομαλό το άτομο. Πρέπει να γίνονται μαθήματα ζωής στα σχολεία, το δημοτικό, το γυμνάσιο. Καθημερινά, με ορισμένους τρόπους. Ήδη εκπαιδεύουμε ανθρώπους στη σχολή οικογενειακής θεραπείας. Να διδάσκονται και να μαθαίνονται πράγματα με βιωματικές εμπειρίες. Αυτό θα σώσει την επόμενη γενιά.

Σήμερα υπολογίζουν ότι έχουμε οικογένειες 10% άριστες, 20% ικανοποιητικές, 20% αρκετά διαταραγμένες, 50% πολύ διαταραγμένες.

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η οικογένεια

σα θεσμός μπορεί να δικαιώσει δυσάρεστες καταστάσεις. Γι' αυτό και ασκήθηκε εναντίον της τόσο πολεμική. Γι' αυτό δοκιμάστηκαν πάρα πολλοί τρόποι για να την υποκαταστήσουν (κοινόβια κτλ.). Ως σήμερα δε βρέθηκε τίποτα πιο ικανοποιητικό.

Μπορούμε να πούμε ότι το 1/3 των οικογενειών είναι από πολύ καλές ως καλές, το 1/3 μέτρια δυσλειτουργικές και το 1/3 κόλαση.

Ο αριθμός των διαζυγίων δε σημαίνει ότι ο θεσμός του γάμου έγινε χειρότερος. Μπορεί να έγινε και καλύτερος, ίσως περιμένουμε περισσότερα πράγματα. Πάντως το πρόβλημα έχει πάντοτε σχέση με ανικανοποίητες παιδικές ανάγκες, εν μέρει ασυνείδητες. Περιμένω από τη γυναίκα μου να μου δώσει ό,τι δε μου έδωσε η μητέρα μου, οπότε αυτοπροκαλώ φοβερή ένταση. Είμαι έτοιμος να δαγκώσω. Δε θα της πω δε με χαιδεύεις αρκετά, λέω: Τα φασόλια δεν ήταν καλά, γυρνάς όλη μέρα κι αφήνεις τα παιδιά σου κτλ. Όταν συζητάς αυτά τα θέματα, εξετάζεις ένα ένα τα παράπονα. Και ο ίδιος ο σύζυγος παραδέχεται ότι ίσως αυτό δεν είναι και τόσο σημαντικό. Το δέχεται λογικά, αλλά σε λίγο βρίσκει κάτι άλλο που τον ενοχλεί. Στην κουβέντα που κάνουμε μ' αυτούς τους ανθρώπους προσπαθούμε να τους βοηθήσουμε να καταλάβουν ότι, εκείνο που δεν πήρες από τη μάνα σου δε θα το πάρεις από το σύντροφό σου.

Στο γάμο επαναλαμβάνεται όλη η γκάμα της παιδικής σεξουαλικότητας. Κάνουμε ό,τι κάνεις το βρέφος τα 3 πρώτα χρόνια της ζωής. Τι κάνουμε; Κυττάμε τη μαμά και χαμογελάμε. Στον έρωτα κυττάμε ο ένας τον άλλον και χαμογελάμε. Τρώω σ' ένα εστιατόριο ή στο σπίτι, μετά χαιδεύομαστε ακριβώς με το βιολογικό τρόπο που αρχίσαμε, στοματικά, φιλάμε τα χείλια και το στήθος. Μετά περνάμε στο πρωκτικό στάδιο: που εκφράζεται με σαδομαζοχιστικά στοιχεία: δαγκώνουμε, τσιμπάμε ανάλογα με τα γούστα του ο καθένας, αλλά όλοι περνάμε, στοματικά, φιλάμε τα χείλια και το στήθος. Μετά περνάμε στο πρωκτικό στάδιο: που εκφράζεται με σαδομαζοχιστικά στοιχεία: δαγκώνουμε, τσιμπάμε ανάλογα με τα γούστα του ο καθένας, αλλά όλοι περνάμε από αυτά, και μετά φτάνει κανείς στη σεξουαλική σχέση. Περνάμε όλα τα στάδια που είχαμε με τη μάνα μας και τελικά φτάνουμε στη σχέση που δεν μπορούσαμε να έχουμε σαν παιδιά: Όλοι μας χρησιμοποιούμε στον έρωτα, εκφράσεις όπως μιλάμε στα παιδάκια, «ο μπουλουόκος μου» κτλ. και άλλα παιδικά πράγματα. Άρα ικανοποιούμε αρκετές ανάγκες. Μόνον όταν οι ανάγκες είναι πολύ μεγάλες — αν έλειπε ένα ολόκληρο στάδιο — τότε τα πράγματα είναι πολύ δύσκολα. Τότε αρχίζει και ζητάει από τον-την σύζυγο να παίξει το ρόλο που του έλειψε. Ο άλλος όμως δεν μπορεί. Γι' αυτό και πρέπει να κάνει κανείς θεραπεία, όταν πρόκειται να χωρίσει ή αφού χωρίσει, πάντως πριν να ξαναπαντρευτεί.

Αλλιώς θα επαναλάβει το ίδιο σενάριο, και θα επαναληφθεί η ίδια ιστορία και θα έ-

χεις και άλλες φασαρίες (10 γυναίκες, 20 παιδιά, να δουλεύεις όλη σου τη ζωή για να πληρώνεις).

Ερώτηση: Λέμε ότι είναι μάταιο να προσπαθούμε ν' αλλάξουμε τους άλλους. Μήπως είναι καλύτερα να προσπαθούμε ν' αλλάξουμε εμείς οι ίδιοι; Αυτόματα δε θ' αλλάξουν οι άλλοι;

Απάντηση: Σ' ένα μεγάλο ποσοστό μπορούν να συζητηθούν και να γίνουν ορισμένες αλλαγές. (Σ' αυτό το στάδιο προσαρμογής απέβλεπε άλλοτε και ο αρραβώνας. Όσο πιο ομαλός ψυχολογικά είναι κανείς, είναι και πιο λογικός και τόσο πιο εύκολα μπορεί ν' αλλάξει. Όποιος δεν έχει ανάγκη να είναι ο άλλος ακριβώς όπως τον θέλει, τον δέχεται εύκολα, όπως είναι. Όσο πιο νευρωτικός ο άνθρωπος τόσο διαλέγει άνθρωπο που είναι σαν αυτόν που τον τραυμάτισε. Από χούντα πάει σε χούντα. Πιστεύει πως μόλις πάρει αυτή τη γυναίκα που θα τον αγαπούσε θ' αρχίσει και αυτός να αισθάνεται ότι αξίζει. Ανακλητική επιλογή σημαίνει: εγώ πέρασα καλά με τη μαμά και θέλω να έχω μια κατάσταση οικογενειακή τέτοια. Έτσι οι ομαλοί αλληλοδιαλέγονται. Ένας

νευρωτικός πολύ δύσκολα θα πάρει ένα ομαλό άνθρωπο. Δεν ταιριάζουν κατ' αρχήν. Ύστερα από λίγο διαλύονται τέτοιοι γάμοι.

Ο καθένας μας διαλέγει το ίδιο επίπεδο ψυχικής διαφοροποίησης. Αν η ωριμότητά μου είναι 8-10 θα πάρω γυναίκα με ωριμότητα 6-8. Το ίδιο και στο νοητικό επίπεδο. Δεν μπορείς να έχεις Δ.N 150 και να πας με μια γυναίκα με Δείκτη Νοημοσύνης 60, όσο σεξουαλική κι αν είναι. Άλλο αν πάρεις μεγάλη προίκα που συμπληρώνει τη νοημοσύνη... ή να μη σε κυνηγάει ο αδερφός με κανένα δίκανο. Μιλάμε για επιλογές.

Ερώτηση: Δε μου απαντήσατε για την ηλικία.

Απάντηση: Η ηλικία παίζει ρόλο. Μόλο που ένα κανονικό ζευγάρι, όλα μπορεί να τα ξεπεράσει. Η κάθε ηλικία ξέρουμε ότι έχει τις ανάγκες της. Αν όμως σε μια κοπέλα έλειψε ο πατέρας, διαλέγει πάντα άντρες «πατρικούς». Και αυτό για ένα μεγάλο διάστημα μπορεί να δουλέψει καλά. Ο καθένας συμπληρώνει κάποια ανάγκη του άλλου.

Σε κάθε ανθρώπινη σχέση που υπάρχει αγάπη υπάρχει και ένας βαθμός μίσους και επιθετικότητας. Όσο και ν' αγαπάς ένα παιδί

είναι φυσικό κάποια στιγμή να έχεις αισθήματα αρνητικά. Και αυτό σε περιορίζει, σε δεσμεύει, δεν μπορείς να βρεις ό,τι θέλεις και όποτε το θέλεις. Σε μια καλή σχέση τα 90% είναι αγάπη και 10% μίσος. Δεν υπάρχει περίπτωση αμιγούς αγάπης.

Ερώτηση: Είναι ανάγκη να δυναμώσουμε την οικογένεια σαν ενότητα, ή να δυναμώσουμε το άτομο; (είναι μια ερώτηση που μας γυρεύει να δώσουμε απάντηση το Συμβούλιο της Ευρώπης).

Απάντηση: Όταν τα άτομα είναι σωστά, δυναμώνει και η οικογένεια. Όπου το άτομο είναι ψυχικά αυτοδύναμο, σέβεται τον άλλον, τότε και η οικογένεια, φτάνει σε κάποιο μοίρασμα ρόλων, με αμοιβαία συζήτηση όλα καθορίζονται. Ισοτιμία θα πει σωστή εταιρία, ό,τι διάλεξε ο καθένας γίνεται σεβαστό από τον άλλον. Δεν πιστεύω ότι πρέπει να κάνουν οι άνθρωποι παιδιά. Πιστεύω ότι πρέπει ν' αναγνωρίσουμε στους ανθρώπους απόλυτη ελευθερία να επιλέγουν. Πρέπει να γίνει η σωστή διαφώτιση στη γυναίκα ποιά είναι τα δικαιώματά της γιατί αργότερα δε θα είναι έτοιμη για να μπορεί να επιλέγει σωστά.